

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ГЕОГРАФИЈА

СМЈЕР: СПОРТСКИ

РАЗРЕД: ПРВИ

Седмични број часова: 2

Годишњи број часова: 72

- часова обраде новог градива 47
- часова утврђивања и систематизације 25

Општи и посебни циљеви програма:

Општи циљеви: продубљивање постојећих географских знања из физичке географије усвајањем нових појмова и уочавањем законитости територијалног размјештаја физичкогеографских објеката и тумачење физичкогеографских појава и процеса.

Посебни циљеви: праћење актуелних физичкогеографских појава и процеса, тумачење њихових узрока и посљедица и њихов утицај на географску валоризацију простора. Стицање практичних знања које ученици требају усвојити на оперативном нивоу.

Садржаји и оперативни циљеви (исходи) програма

Теме 1. Увод у географију - 5 часова (оквирни број часова)

Оперативни циљеви / исходи	Садржаји програма / појмови	Корелације
Ученик треба да: 1.1. <ul style="list-style-type: none"> • разумије предмет изучавања географије и географске науке, • зна подјелу географске науке • развија свијест о комплексности и апликативности географских знања.	1.1. <ul style="list-style-type: none"> • Дефиниција, предмет, задаци и развој географске науке, • перспективе даљег развоја географије, • систем географских наука, географске дисциплине: физичка, друштвена и регионална географија, • методе географских проучавања.	1.1. Историја (антички период, велика географска открића).

<p>1.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна појам географског омотача, • разумије састав и структуру географског омотача, • подијели географски омотач на геосфере, • зна њихове карактеристике и доводи их у међусобну везу, • познаје појам геосистема и разумије сложеност. <p>1.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије предмет изучавања физичке географије, • зна подјелу физичке географије, • уочава практични значај физичке географије, • познаје методе истраживања. 	<p>1.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Земљине сфере и њихова повезаност, • појам антропосфере и помјерање њених граница, • појам ландшафта, • појам геосфере и геокомпоненти, • геосфере (литосфера, хидросфера, атмосфера, биосфера), • појам геосистема. <p>1.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам физичке географије, • подјела физичке географије и предмет изучавања, • методологија истраживања и проучавања. 	<p>1.2.</p> <p>Физика.</p> <p>1.3.</p> <p>Физика, биологија.</p>
<p>1.4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • изгради свијест о цјеловитости и међусобној повезаности свих сегмената на Земљи као планети, • разумије законитости о кружењу материје и енергије и зна примјере, • схвата закон цикличности и зна примјере, • може да објасни зоналност географских појава и садржаја. 	<p>1.4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Универзалне физичкогеографске законитостима у географском омотачу: закон цјеловитости, закон о кружењу материје и енергије, закон ритмичности, цикличности и периодичности, закон саморегулације, закон зоналности, закон повезаности. 	<p>1.4.</p> <p>Физика.</p>

Тема 2: Космос и земља у космосу - 4 часа

Оперативни циљеви / исходи	Садржаји програма / појмови	Корелације
<p>Ученик треба да:</p> <p>2.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> разумије појам космоса (васионе), познаје научне теорије о настанку космоса, разликује свемирска тијела и правилно користи стручне термине, схвата бесконачност космоса, прати свемирска истраживања. <p>2.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> изгради представу о Земљиној величини и облику, анализира и разумије посљедице облика Земље, усваја знања о Земљиним кретањима, разумије посљедице Земљиних кретања, објашњава смјену дана и ноћи, схвата разлике у трајању дана и ноћи, објашњава смјену годишњих доба, 	<p>2.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> Настанак космоса (васионе) –научне теорије, основни појмови о космосу и небеским тијелима, упознавање Сунчевог система, дефинисање Земље у Сунчевом систему, дефинисање свјетлосне године. <p>2.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> Облик и величина Земље, посљедице облика Земље, Земљина кретања (ротација и револуција), равнодневница, дугодневница и краткодневница, посљедице Земљиних кретања. 	<p>2.1.</p> <p>Физика, астрономија.</p> <p>2.2.</p> <p>Физика, астрономија.</p>
<ul style="list-style-type: none"> зна законитости у формирању топлотних појасева и њихов размјештај. <p>2.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> доводи у везу облик Земље и Земљина кретања, има јасну представу о времену (дан, мјесец, година), разумије подјелу на временске зоне, прерачунава временске разлике и зна практични значај, зна настанак и врсте календара, упоређује их и зна на чему се заснивају. 	<p>2.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> Појам звјезданог дана и сунчевог дана, локално вријеме, зонално и свјетско вријеме, датумска граница, временске зоне, календар (јулијански, грегоријански, Миланковићев). 	

Тема 3 : Унутрашња грађа земље и развој земљине коре - 6 часова

Оперативни циљеви / исходи	Садржаји програма / појмови	Корелације
<p>Ученик треба да:</p> <p>3.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> • има представу о геолошкој историји Земље, • зна анализирати грађу Земље и састав Земљине унутрашњости, • доводи у везу Земљину грађу и покрете у унутрашњости Земље, • познаје методе истраживања унутрашњости Земље. <p>3.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • има изграђену представу о настанку и карактеристикама литосферног омотача, • зна довести у везу појаву минерала с термодинамичким условима у Земљиној кори, • зна на бази минералшке грађе извршити географску валоризацију простора, • доводи у везу физичке и хемијске особине минерала с њиховим привредним значајем. 	<p>3.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Геологија –предмет проучавања и развој, • старост Земље, • грађа унутрашње геосфере: језгро, омотач језгра, Земљина кора- карактеристике, • методе упознавања Земљине унутрашњости, <p>3.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам литосфере, • дебљина литосферног слоја и хемијски састав, • минералологија- предмет изучавања, • минерали, • хемијске и физичке особине минерала, • привредни значај минерала. 	<p>3.1.</p> <p>Физика, хемија.</p> <p>3.2.</p> <p>Хемија, физика.</p>
<p>3.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна објаснити процес настанка стијена, • зна објаснити разлику у њиховим особинама на основу постанка, • зна разврстати стијене и минерале по постанку, • зна објаснити појам руда и минералних ресурса, те њихов привредни значај, • изграђује ставове о ограничености резерви минералних и рудних ресурса. 	<p>3.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подјела стијена по постанку, • процес настанка стијена и њихове особине, • магматске, седиментне и метаморфне стијене, • руде и минерални ресурси, распрострањеност и валоризација. 	<p>3.3.</p> <p>Хемија.</p>

3.4. <ul style="list-style-type: none"> зна да издвоји фазе развоја Земљине коре, повезује геолошка раздобља и орогенезе, објашњава утицај орогенеза на формирање рељефа, стиче јасну слику о формирању континенталне масе и морских басена, зна развој Земљине коре повезати с појавом живог свијета, зна објаснити утицај климатских промјена на стварање услова насељености и размјештај живог свијета. 	3.4. <ul style="list-style-type: none"> Фазе развоја Земљине коре –геолошка раздобља, трајање појединих геолошких раздобља и развој биљног и животињског свијета, формирање рељефа у појединим фазама, орогенезе, карактеристике геолошких фаза. 	3.4. Физика, биологија.
--	---	----------------------------

Тема 4: Рељеф земљине површине - 17 часова

Оперативни циљеви / исходи	Садржаји програма /појмови	Корелације
Ученик треба да: 4.1. <ul style="list-style-type: none"> разумије научни и практични значај геоморфологије, зна дефинисати основне појмове везане за рељеф, зна геоморфолошке агенсе и начин њиховог дјеловања, објашњава постанак (генезу) крупних облика рељефа, зна дефинисати ендегене покрете те објаснити њихове 	4.1. <ul style="list-style-type: none"> Геоморфологија – предмет изучавања. појам геоморфолошких агенса, крупни облици рељефа, унутрашње силе (Земљина гравитација и топлота) и њихов рад, епирогени покрети и његове карактеристике, трансгресија и регресија - узроци и посљедице. 	4.1. Физика.

<p>узроке и посљедице,</p> <ul style="list-style-type: none"> • доводи у везу промјену климе и унутрашње покрете са облицима рељефа. <p>4.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна дефинисати орогене покрете, • уочава разлике у рељефним облицима насталим хоризонталним и вертикалним покретима, • објашњава начин стварања громадних и вјеначних планина, • зна разлику у генези, изгледу и другим обиљежјима између громадних и вјеначних планина и разликује их на географској карти, • препознаје крупне облике рељефа (планине, висоравни, низије, котлине, крашка поља и зна објаснити њихову генезу). <p>4.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна објаснити формирање вулкана и појаву вулканске активности, • успоставља узрочно – посљедичну везу између вулканске активности, геолошке грађе и облика рељефа, • препознаје типове вулкана, • издваја вулканске зоне на Земљи и доводи их у везу са геолошком стабилношћу, • врши географску валоризацију вулкана и зона вулканске активности. <p>4.4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна објаснити настанак појединих врста земљотреса, • доводи у везу јачину земљотреса и њихово рушилачко дејство, • препознаје мјерне инструменте и скале, 	<p>4.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Орогени покрети, • вертикални и хоризонтални орогени покрети, • радијални покрети (расједање) и процес стварања громадних планина, • процес набирања и стварања вјеначних планина, • облици рељефа настали дјеловањем орогених покрета. <p>4.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вулканизам, • елементи вулкана, • изливање вулканских продуката (гасовити, течни, чврсти), • појам магме, • површински и подземни облици магматизма, • вулкански облици рељефа, • типови вулкана, • вулканске зоне на Земљи. <p>4.4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам сеизмизма и земљотреса, • узроци појава земљотреса, • типови земљотреса - карактеристике, јачина земљотреса (интензитет и енергија), рушилачка снага, • посљедице појаве земљотреса, • мјерни инструменти и могућност предвиђања земљотреса, 	<p>4.2.</p> <p>Физика.</p> <p>4.3.</p> <p>Физика, хемија.</p> <p>4.4.</p> <p>Физика.</p>
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • зна доводити у везу вулканску и сеизмолошку активност с трусним зонама на Земљи и појавом великих природних катастрофа (цунами), • развија свијест о значају предвиђања и праћења сеизмичких активности у циљу ублажавања посљедица од природних катастрофа, • прати актуелна дешавања у вези појаве земљотреса, • развија осјећај хуманости и солидарности. 	<ul style="list-style-type: none"> • трусне зоне на Земљи. 	
<p>4.5.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна објаснити разлику и везу између ерозије и акумулације, • повезује дјеловање егзогених сила и настанак различитих типова рељефа, • препознаје егзогене силе које мијењају Земљину површину, • доводи у везу ерозивне факторе, • препознаје процесе који мијењају рељефне облике, те на основу властитих запажања и знања наводи примјере тих промјена у непосредној околини, • доводи у везу међусобно дјеловање више фактора. 	<p>4.5.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам егзогених сила, • врсте егзогених сила, начин дјеловања егзогене силе као геоморфолошки агенси, • појам ерозије и акумулације, • ерозивни фактори и модификатори ерозивних процеса (интензитет ерозивне енергије, рељеф, геолошки састав, педолошки састав, биљни и животињски свијет, вријеме и човјек). 	<p>4.5.</p> <p>Физика, хемија.</p>
<p>4.6.</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише и објашњава процесе и препознаје рељефне облике настале инсолацијом, распадањем стијена и денудацијом, • доведи у међусобну везу геолошку грађу и наведене процесе, • разликује ерозивне и акумулативне облике рељефа изазване дјеловањем наведених сила. 	<p>4.6.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Инсолација, • посљедице инсолације, • процес распадања стијена, • фактори који утичу на распадање стијена, • физичко и хемијско распадање стијена и њима настали рељефни облици, • процес денудације, посљедице денудације и рељефни облици настали денудацијом. 	<p>4.6.</p> <p>Физика, хемија, биологија.</p>

<p>4.7.</p> <ul style="list-style-type: none"> • схвата ријечну ерозију као процес који стално мијења облике рељефа, • зна објаснити дјеловање ријечне ерозије и њену везу са геолошком грађом, • анализира услове у којима настају ерозивни а у којим акумулативни ријечни облици рељефа, • у стању је извршити географску валоризацију појединих облика рељефа насталих ријечном ерозијом. <p>4.8.</p> <ul style="list-style-type: none"> • изгради став према крашкој ерозији као процесу који стално мијења облике рељефа, • објашњава дјеловање крашке ерозије и њену везу с геолошком грађом, • зна анализирати у којим условима настају ерозивни а у којим акумулативни крашки облици рељефа • зна извршити географску валоризацију појединих облика рељефа насталих крашком ерозијом, • објашњава разлику између површинских и подземних крашких облика рељефа. <p>4.9.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна објаснити дјеловање глацијалне ерозије и њену везу с геолошком грађом и климатским карактеристикама, • закључује у којим условима настају ерозивни, а у којим акумулативни глацијални облици рељефа, • зна објаснити разлику између појединих глацијалних облика рељефа и доводи их у везу с геолошком грађом и постанком, 	<p>4.7.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам ријечне ерозије, • објаснити процес одвијања ријечне (флувијалне) ерозије, • ерозивни ријечни облици рељефа: ријечно корито, ријечна долина, басен ријечног слива (настанак и карактеристике), • типови ријечних долина, • акумулативни ријечни облици рељефа: плавине, аде, делте, • алувијалне равни (настанак и карактеристике, географска валоризација флувијалних облика рељефа. <p>4.8.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам крашке ерозије, • процес одвијања крашке ерозије, • површински и подземни крашки облици рељефа и њихове карактеристике, • географски размјештај и појава крша и крашких облика рељефа, • ерозивни крашки облици рељефа, • акумулативни крашки облици рељефа, • географска валоризација крашких облика рељефа. <p>4.9.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам глацијације и услови појаве глацијације, • процес одвијања глацијалне ерозије, • настанак ерозивних и акумулативних глацијалних облика рељефа, • географска распрострањеност глацијалних облика рељефа и њихова географска валоризација, • утицај климатских колебања на распрострањеност глацијалних облика рељефа. 	<p>4.7.</p> <p>Физика, хемија.</p> <p>4.8.</p> <p>Физика, хемија.</p> <p>4.9.</p> <p>Физика.</p>
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> у стању је извршити географску валоризацију појединих облика рељефа насталих глацијацијом ерозијом. <p>4.10.</p> <ul style="list-style-type: none"> формирају став о еолској ерозији као процесу којим су формирани облици рељефа на великим географским просторима, зна објаснити дјеловање еолске ерозије и њену везу с геолошком грађом и температурним колебањима, анализира и закључује у којим условима настају ерозивни а у којим акумулативни еолски облици рељефа, зна извршити географску валоризацију појединих облика рељефа насталих еолском ерозијом, уочава могућности човјековог дјеловања на ублажавање посљедица дјеловања еолске ерозије, схвата могућности човјековог дјеловања у условима савременог технолошког развоја на трансформацију рељефа формираног под утицајем еолске ерозије. <p>4.11.</p> <ul style="list-style-type: none"> зна да дефинише и објасни појам абразије, разликује и зна објаснити у којим условима настају ерозивни а у којим акумулативни абразиони облици рељефа, доведе у везу дјеловање абразије с геолошком грађом и кретањима морске воде, зна и разликује типове морских обала, зна извршити географску валоризацију и поређења појединих абразионих облика рељефа. 	<p>4.10.</p> <ul style="list-style-type: none"> Појам еолске ерозије и услови у којима се она јавља, процес одвијања еолске ерозије, ерозивни и акумулативни еолски облици рељефа, географска распрострањеност облика рељефа, утицај климатских колебањима и вегетацијског покривача на распрострањеност еолских облика рељефа. <p>4.11.</p> <ul style="list-style-type: none"> Појам абразије и њено дјеловање на мијењање изгледа рељефа, ерозивни и акумулативни абразиони облици рељефа, географска распрострањеност појединих абразионих облика рељефа, географска валоризација појединих абразионих облика рељефа, типови морске обале. 	<p>4.10.</p> <p>Физика, хемија, биологија.</p> <p>4.11.</p> <p>Физика.</p>
--	---	--

Тема 5: Атмосфера - 16 часова

Оперативни циљеви / исходи	Садржаји програма / појмови	Корелације
<p>5.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> познаје слојевитост атмосфере и састав ваздуха, зна процесе који се одвијају у атмосфери, схвата значај атмосфере за опстанак живота на Земљи, развија свјести о одговорном човјековом дјеловању на очувању квалитета тропосфере, има изграђену свијест о штетном дјеловању радијације и понашању у складу с тим, познаје карактеристике и значај озонског омотача и прати промјене. 	<p>5.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> Појам атмосфере, хемијски састав атмосфере, вертикална слојевитост атмосфере, утицај атмосфере на живот на Земљи, ефекат стаклене баште и колебање климата, сунчева радијација, озонски омотач. 	<p>5.1.</p> <p>Хемија: хемијски елементи.</p> <p>Физика: сунчева енергија.</p>
<p>5.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> разликује климатске елементе и климатске факторе, доводи у везу климатске елементе и климатске факторе, разумије утицај климатских фактора на формирање климатских карактеристика појединачно и комплексно, упоређује поједине климатске факторе и анализира на примјерима. 	<p>5.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> Климатских елементи и фактори, значај климатских фактора и утицај на формирање климатских типова, веза између климатских елемената и фактора, анализа сваког климатског фактора и његовог утицаја на климатске елементе појединачно и комплексно. 	
<p>5.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> зна факторе који утичу на температуру ваздуха, познаје начин мјерења температура ваздуха и одређују средње вриједности, познаје рад с мјерним инструментима, доводи у везу просјечне 	<p>5.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> Фактори који утичу на температуру ваздуха, мјерење температуре ваздуха и средње вриједности, мјерни инструменти и поступци при мјерењу, термички градијент и температурна инверзија, 	<p>5.3.</p> <p>Физика (термички градијент и температурна инверзија).</p>

<p>температуре ваздуха и рељеф, објашњава појаву термичке инверзије,</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна објаснити термичка колебања на Земљи и може се служити изотермним картама. <p>5.4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише ваздушни притисак и доводи га у везу с надморском висином и температуром ваздуха, • уочава разлику између циклона и антициклона, • зна факторе формирања великих ваздушних фронта, • зна објаснити географски размјештај циклона и антициклона, • разумије општу циркулацију атмосфере, • познаје рад с мјерним инструментима, • зна читати изобарне карте. <p>5.5.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна како настаје вјетар, • објашњава како се формирају ваздушна струјања, • зна законитости и објашњава кретања вјетрова, • анализира услове појаве сталних, периодичних и локалних вјетрова и упоређује их, • зна утицај вјетрова на настанак и појаву природних непогода, • издваја географске области с појавом олујних вјетрова, • разумије значај појединих вјетрова за географску валоризацију простора, • зна нацртати ружу вјетрова. 	<ul style="list-style-type: none"> • зотермне карте. <p>5.4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам ваздушног притиска, • фактори који утичу на промјене ваздушног притиска, • мјерење ваздушног притиска, • мјерни инструменти и поступци при мјерењу • појам и карактеристике циклона и антициклона, • формирање ваздушних фронта, • утицај ваздушних фронта на временске прилике, • изобарне карте. <p>5.5.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам вјетра и законитости ваздушних кретања, • компоненте вјетра, мјерење, ружа вјетрова, • подјела вјетрова: стални, периодични и локални, • географски размјештај вјетрова, • рушилачки вјетрови, • утицај вјетрова на формирање услова насељености. 	<p>5.4.</p> <p>Физика (мјерење ваздушног притиска).</p> <p>5.5.</p> <p>Физика (ваздушна струјања).</p>
--	--	--

<p>5.6</p> <ul style="list-style-type: none"> • објашњава како вода доспијева у атмосферу, • зна како се одређује апсолутна и релативна влажност ваздуха и на што утиче, • зна како настаје магла, • препознаје области учестале појаве магле и њене посљедице за организацију живота, • зна објаснити процес кондензације и сублимације и формирања облака, • зна и уочава типове облака и њихове карактеристике, • зна како се одређује облачност, • повезује облачност и неке климатске елементе, • зна читати изонефне карте. <p>5.7.</p> <ul style="list-style-type: none"> • објашњава процес формирања падавина, • уочава разлику између појединих врста падавина и услова њиховог настанка, • познаје начин мјерења падавина, • зна издвојити географске просторе са екстремно ниским или високим количинама падавина, • доводи у везу количину падавина с климатским елементима и акторима, • познаје важност количине падавина за живот човјека и привредне активности. <p>5.8.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна појам времена, разумије његов значај, • може објаснити временска 	<p>5.6.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Водена паре у ваздуху и фактори који утичу на њену појаву, • апсолутна влажност ваздуха, • релативна влажност ваздуха, • мјерење и инструменти, • процеси кондензације и сублимације, • настанак магле, • формирање и типови облака, облачност, • изонефне карте. <p>5.7.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Падавине, • подјела падавина на ниске и високе, • услови формирања ниских и високих падавина, • мјерење падавина и мјерни инструменти, • географска распоdjела падавина, • карте изохијета, • значај падавина за формирање услова насељености и привређивање • праћење количине падавина (мјерење). <p>5.8.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам и предмет проучавања метеорологије, 	<p>5.6.</p> <p>Физика (агрегатна стања воде).</p>
--	---	---

<p>колебања,</p> <ul style="list-style-type: none"> • објашњава факторе који утичу на формирање и промјену временских прилика, • разумије и објашњава како се крећу ваздушне масе и формирају ваздушни фронтови, те њихов утицај на промјену временских прилика, • разумије важност праћења и прогнозирања временских прилика у циљу превентивних, дјеловања и ублажавања пољедица временских непогода, • чита синоптичке карте, 	<ul style="list-style-type: none"> • појам времена и временских прилика, • фактори који утичу на формирање и промјену временских прилика, • ваздушне масе и фронтови и њихов географски размјештај и кретање, • временске непогоде, • временска прогноза и синоптичке карте. 	
<p>5.9.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна појам климе и факторе који утичу на формирање климатских типова, • зна типове климе и њихове карактеристике, • упоређује поједине типове климе, • доводи у везу климатске услове с насељености и привредним активностима на Земљиној површини, • чита и црта климатске дијаграме те их повезује са типовима климе, • објашњава услове формирања микроклимата, • прати савремена климатска колебања и активности у њиховом праћењу. 	<p>5.9.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам и предмет изучавања климатологије, подјела и практични значај, • појам климе, • климатски елементи, • климатски фактори, • фактори формирања климатских појасева и климатских типова, • читање и анализа климатских дијаграма, • микроклима - фактори формирања, • клима градова – карактеристике, • криптоклима, • савремена климатска колебања. 	
<p>5.10.</p> <ul style="list-style-type: none"> • схвата промјенљивост климе кроз географско-историјски развој и разумије последице климатских колебања у географској валоризацији простора и размјештају становништва, • разумије утицај климатских 	<p>5.10.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Климатска колебања кроз историју, • узроци климатских колебања: природни и антропогени фактори (сунчева и вулканска активност, 	<p>5.10.</p> <p>Историја (сеобе народа),</p> <p>биологија (вегетацијске зоне),</p> <p>физика (ефекат</p>

<p>колебања на помјерање вегетацијских зона,</p> <ul style="list-style-type: none"> развија комплексан приступ размијевању климатских промјена и утицају климе на живот на Земљи, усваја и прихвата осјећај одговорности за очување животне средине у циљу осигурања одрживог развоја, прати временске непогоде и човјекове активности везане за њихово проучавање и спречавање. 	<p>Миланковићева теорија, емисија гасова и загађење ваздуха, ефекат стаклене баште, сјеча шума, урбана средина),</p> <ul style="list-style-type: none"> савремена климатска колебања, промјене у озонском омотачу, киселе кише, учесталост временских непогода, утицај климатских колебања на помјерање вегетацијских зона. 	<p>стаклене баште).</p>
---	--	-------------------------

Тема 6: Хидросфера - 15 часова

Оперативни циљеви / исходи	Садржаји програма /појмови	Корелације
<p>Ученик треба да:</p> <p>6.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> зна дефинисати основне појмове везане за свјетско море, зна подјелу свјетског мора, типове мора и његове особине, повезује подјелу и морфометријске карактеристике свјетског мора и постанак рељефа, разликује и препознаје типове мора и морских обала, јасна му је њихова генеза и валоризација. <p>6.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> зна физичке особине морске воде, објашњава узроке разлика у температури, провидности и боји морске воде, објашњава свјетлудање морске воде, зна издвојити поједина мора по физичким 	<p>6.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> Хидрологија - предмет проучавања, практични значај, подјела свјетског мора, главне морфометријске карактеристике океана, типови мора и његове особине, карактеристике рељефа дна океанских и морских басена, мјерења дубине мора. <p>6.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> Физичке особине морске воде (температура, провидност, боја, свјетлудање и од чега зависе) хемијске особине морске воде, утицај физичких и хемијских особина 	<p>6.2. Хемија (соли), физика (свјетлост).</p>

<p>специфичностима,</p> <ul style="list-style-type: none"> • успоставља узрочно-последичну везу између појединих физичких особина морске воде, • зна хемијске особине морске воде, • објашњава зашто постоје разлике у сланоћи морске воде, • зна довести у везу салинитет с географском валоризацијом, • може да доведе у везу салинитет и тачку леђења морске воде. <p>6.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје својства и кретања морске воде, • разликује морска кретања и факторе који на њих утичу, • доводи у међусобну везу морска кретања, • зна последице морских кретања, • уочава и објашњава утицај морских струја на климатске карактеристике, • врши географску валоризацију. <p>6.4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • доводи у везу физичке и хемијске особине мора са живим свијетом, • зна подјелу живог свијета, • схвата значај живог свјета мора као извора хране, • објашњава и анализира утицај мора на климу, • схвата важност мора као извора питке воде и енергије, • увиђа важност свјетског мора у саобраћајном повезивању од давнина до данас, • развија став о потреби комплексне заштите мора као 	<p>морске воде на географску валоризацију мора.</p> <p>6.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кретања морске воде и шта их узрокује, • таласи – формирање, карактеристике, • морске струје - географски размјештај топлих и хладних морских струја, • значај морских струја, • утицај морских струја на климу, • плима и осека - период плиме и осеке и колебања. <p>6.4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Значај мора, • живи свијет мора, • море као извор хране, • десалинизација – извор воде, • извор енергије, • утицај мора на климу, • саобраћајни значај, • геостратешки значај. 	<p>6.3. Физика.</p> <p>6.4. Биологија (живи свијет мора), хемија (десалинизација), физика (енергија).</p>
---	--	---

<p>великог природног ресурса.</p> <p>6.5.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна разликовати воде на копну и упоређује њихова обиљежја, • анализира постанак копнених вода, • врши класификацију копнених вода и зна чему се она заснива, • уочава и објашњава разлике у размјештају копнених вода, • зна привредни значај вода на копну, • разумије процес кружења воде у природи, • изграђује став о одговорности располагања и заштити копнених вода. <p>6.6.</p> <ul style="list-style-type: none"> • објашњава настанак подземних вода, • успоставља везу између подземних вода, њихових особина и геолошке грађе, • разликује типове подземних вода, • зна извршити валоризацију подземних вода, • издваја географске просторе карактеристичне за поједине типове подземних вода и објашњава њихов постанак, • свјестан је значаја и рационалног управљања експлоатацијом подземних вода. <p>6.7.</p> <ul style="list-style-type: none"> • објашњава како се формира ријечни ток, • разликује елементе ријечног тока, • анализира и упоређује различите ријечне токове, • зна шта је ријечни систем и слив, 	<p>6.5.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Копнене воде и њихове основне карактеристике, • размјештај, подјела и значај копнених вода, • начин постанка вода на копну и фактори њиховог размјештаја, • значај копнених вода, • угроженост и заштита вода. <p>6.6.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подземне воде, • класификацију подземних вода по јачини издани, • образовање подземних вода, • типови подземних вода, њихове карактеристике и привредни значај, • термоминералне воде, • заштита подземних вода. <p>6.7.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Најзначајније површинске воде, тј. ријеке, • начин формирања рјечног тока, • елементи ријечног тока, • ријечни систем, слив и мрежа, 	<p>6.5.</p> <p>Физика (агрегатна стања воде).</p> <p>6.6.</p> <p>Хемија (термоминералне воде), физика (температура подземних вода и притисак).</p>
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • зна како се формира ријечна мрежа, • уочава на карти развође и вододјелнице, • доводи у везу карактеристике ријечног тока и слива с геолошком грађом. <p>6.8.</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује водостај, водостање и протицај и зна како се формирају, • објашњава и разумије везу између климатских елемената и водостаја, • разумије значај праћења водостаја, • зна начине човјековог дјеловања на контролу протицаја и изливања вода, • зна како се формира режим вода и од чега зависи, • има изграђену свијест о водама као ресурсу неопходном за човјеков опстанак и потреби заштите. <p>6.9.</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна како се формирају језера, • разликује типове језера, наводи примјере, • врши упоређивања по карактеристикама, • зна како настају депресије и криптодепресије, • уочава значај живог свијета језера, • уочава привредни значај језера (саобраћајни, привредни, туристички), • доводи у везу тип језера и његову географску валоризацију, • развија свијест о потреби заштите језера. 	<ul style="list-style-type: none"> • веза између геолошке грађе и карактеристика ријечног слива, • привредни значај. <p>6.8.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Основне хидролошке карактеристике ријека, • водостај, водостање и протицај, • веза између климатских елемената и водостаја, • начин и значај праћења водостаја, • веза између климатских типова и режима вода, • значај водотока, • заштита вода и њихова рационална експлоатацији, • најзначајније водене саобраћајнице и ријеке с највећим хидроенергетским потенцијалом. <p>6.9.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Процес настанка језера, • генетска класификација, • основне карактеристике појединих типова језера, примјери, • живи свијет језера, • привредни значај и заштита. 	
--	---	--

<p>6.10.</p> <ul style="list-style-type: none"> зна како се формира лед на копну и његов географски размјештај, доводи у везу снијезну границу и распрострањеност биљног и животињског свијета, објашњава како се формирају лавине, разликује типове ледника и упоређује их, повезује утицај глацијације на формирање рељефа, развија свијест о значају ледника као резерве слатке воде и ледника као фактора у регулацији климатских промјена и нивоа свјетског мора. 	<p>6.10.</p> <ul style="list-style-type: none"> Формирање леда на копну, веза између климатских карактеристика и формирања леда, подјела ледника, географски размјештај леда на копну, значај ледника (климатски, извор слатке воде). 	
--	--	--

Тема 7: Биосфера - 5 часова

Оперативни циљеви / исходи	Садржаји програма /појмови	Корелације
<p>Ученик треба да:</p> <p>7.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> зна процес настанка тла, зна класификовати тла и повезати их с биоклиматским заједницама, врши упоређивања тла, зна карактеристике појединих врста тла, изграђује свијест о тлу као природном ресурсу, уочава деградацију тла, зна методе и поступке заштите и побољшање квалитета тла. <p>7.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> зна одредити границе биосфере, зна извршити подјелу биљног и животињског свијета, доводи у везу природне услове с распрострањењем биљног и 	<p>7.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> Формирање тла, класификација тла, веза између карактеристика земљишта и биљне заједнице, значај тла у производњи хране, деградација земљишта, начини побољшања земљишта. <p>7.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> Појам и границе биосфере, подјела атмосфере на биотопе (копнени, водени и ваздушни), утицај природних фактора на распрострањење биљног и 	<p>7.1.</p> <p>Биологија, Хемија.</p> <p>7.2.</p> <p>Биологија (фитологија и зоологија).</p>

<p>животињског свијета,</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије и анализира утицај друштвених фактора на распрострањење биљног и животињског свијета. <p>7.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • доводи у везу рељеф и климатски појас с вегетацијским појасевима, • уочава везу између размјештаја биљног и животињског свијета са насељеношћу на Земљи, • упознат је с позитивним и негативним посљедицама човјековог дјеловања на распрострањеност биљног и животињског свијета, • изграђује свијест о потреби заштите биљног и животињског свијета. 	<p>животињског свијета,</p> <ul style="list-style-type: none"> • утицај човјека на распрострањење биљног и животињског свијета. <p>7.3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Биљне заједнице и њихово географско распрострањење, • вертикална и хоризонтална подјела биљних заједница, • значај биљног и животињског свијета и њихова угрожењеност, • одговорно дјеловање. 	<p>7.3.</p> <p>Биологија, хемија.</p>
--	---	---------------------------------------

Тема 8: Географске основе заштите животне средине - 4 часа

Оперативни циљеви / исходи	Садржаји програма /појмови	Корелације
<p>Ученик треба да:</p> <p>8.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује природну, географску и животну средину, • доводи у везу технолошки напредак и бројност популације с трансформацијом природне средине, • уочава промјене у свом окружењу. <p>8.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје активности и понашања који угрожавају животну средину, • зна објаснити утицај човјекових активности на 	<p>8.1.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам природне, географске и животне средине, • трансформација природне средине, • колерација између технолошког развоја и повећања популације и степена трансформације природне средине, • измијењеност природних ареала. <p>8.2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Геокомпоненте, • фактори и актери у нарушавању квалитета животне средине, • везе између човјековог 	<p>8.1.</p> <p>Биологија.</p>

<p>животну средину уз примјере,</p> <ul style="list-style-type: none"> • схвата важност заштите животне средине, • усваја и прихвата осјећај одговорности за очување животне средине у циљу осигурања одрживог развоја. 	<p>дјеловања и стања животне средине,</p> <ul style="list-style-type: none"> • геопростори са највећим степеном угрожености животне средине, • појединачна и колективна одговорност и обавеза заштите животне средине. 	
---	--	--

Оквирни број часова (47 часова обраде, 25 часова утврђивања) Оквирне наставне јединице у наставним темама

1. Тема: Увод у географију

- 1) Географија: предмет, подјела, задаци проучавања, кратак историјски развој географске науке.
- 2) Географски омотач: састав и структура.
- 3) Физичка географија: предмет, подјела, задаци проучавања, методе и примјена.
- 4) Основне физичкогеографске законитости у географском омотачу.

2. Тема: Космос и земља у космосу

- 1) Научне теорије о настанку космоса и Сунчевог система.
- 2) Географске посљедице облика Земље и њених кретања.
- 3) Вријеме и његово рачунање.

3. Тема: Унутрашња грађа земље и развој земљине коре

- 1) Геосфере: грађа и састав унутрашњости Земље.
- 2) Земљина кора: минералошко-петролошки састав.
- 3) Стијене: начин постанка и подјела, руде и минерални ресурси.
- 4) Геолошка историја и развој Земљине коре.

4. Тема: Рељеф земљине површине

- 1) Рељеф литосфере: унутрашње силе и њихов утицај на формирање рељефа; епигени покрети.
- 2) Ерозиони покрети и утицај на стварање облика рељефа.
- 3) Вулканска активност.
- 4) Земљотреси: појава, подјела и зоне.
- 5) Дјеловање егзогенних сила на настанак рељефа; ерозивно – акумулативни процеси.
- 6) Инсолација, распаѓање стијена и денудација: ерозивни и акумулативни облици рељефа.

- 7) Ријечна или флувијална ерозија: флувијални ерозивноакумулативни облици рељефа.
- 8) Крашка ерозија: површински и подземни облици рељефа.
- 9) Глацијална ерозија: ерозивни и акумулативни облици рељефа.
- 10) Еолска ерозија: ерозивни и акумулативни облици рељефа.
- 11) Абразија: ерозивни и акумулативни облици рељефа.

5. Атмосфера

- 1) Структура и састав атмосфере.
- 2) Климатски елементи и фактори.
- 3) Температура ваздуха.
- 4) Ваздушни притисак.
- 5) Вјетрови: периодични, стални и локални.
- 6) Водена пара у атмосфери.
- 7) Падавине: ниске и високе.
- 8) Вријеме.
- 9) Клима: топлотни појасеви и типови климе.
- 10) Човјек и клима - климатске промјене.

6. Хидросфера

- 1) Свјетско море: хоризонтална подјела и рељеф дна морских басена.
- 2) Физичке и хемијске особине морске воде.
- 3) Кретање морске воде: таласи, струје, плима и осека.
- 4) Значај и заштита свјетског мора.
- 5) Воде на копну: подјела, значај и заштита.
- 6) Подземне воде: класификација, значај и заштита.
- 7) Ријеке: основни елементи водотока, ријечни систем, слив и мрежа.
- 8) Основне хидролошке карактеристике ријека: водостај и режим, значај и заштита,
- 9) Језера: постанак, класификација, живи свијет, значај и заштита.
- 10) Лед на копну.

7. Биосфера

- 1) Педолошки покривач формирање, типови тла и заштита.
- 2) Утицај природних и друштвених фактора на географски размјештај биљног и
- 3) животињског свијета.
- 4) Распрострањење биљних заједница и животињског свијета на Земљи.

8. Географске основе заштите животне средине

- 1) Појам природне, географске и животне средине.
- 2) Угроженост геокомпоненти и елемената животне средине и њихова заштита.